משנה · ראשונים · רמב״ם · סדר טהרות

רמב"ם על משנה ידים

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רמב"ם על משנה ידים

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רמבם-על-משנה-ידים/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 4
פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ג 5
משנה ד 5
משנה ה 6
פרק ב 6
משנה א 6
משנה ב 6
משנה ג 7
משנה ד 7
פרק ג 7
משנה א 7
משנה ב 8
משנה ג 8
משנה ד 9
משנה ה 9
פרק ד 9
משנה א 9
משנה ב 9
משנה ג 9
משנה ד 10
משנה ה 10
משנה ו 10
משנה ז 11
משנה ח 11

הקדמה

נקדים למסכת הזאת הקדמה והוא כי נטילת ידים אינה טבילה ואכן נטילת ידים היא מחוייבת לאוכל פת ואפילו היה חולין אמרו כל שטבולו במשקה צריך נט"י אכן פירות של חולין אין חייבים נט"י אמרו הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח ושוה הוא אם היו ידיו טמאות בא' מן הטומאות אשר יטמאו הידים או היה נעלם ממנו שלא ידע לה שנטמאת הרי הוא חייב נטילת ידים לחולין כמו שזכרנו אכן יש בזה חלוק וזה כי הוא אם לא ידע לידיו טומאה ונגע באוכלין ואפילו במשקה חולין הרי הוא טהור ואם היו ידיו טמאות ונגע באוכלין של חולין אינו מטמא אותם לפי שידים טמאות הם שניות לעולם כמו שיתבאר והשלישי בחולין טהור ואם נגע במשקה חולין טמא אותם וחזרו משקין טמאין כמו שנתבאר בשלישי של טבול יום אמנם התרומה אפילו לא ידע לידו טומאה כשנגע באוכלין של תרומה פסלן כמו שנתבאר בסוף זבין ועל כן צריך נטילת ידים לתרומה ואפילו לפירות בין ידע בודאי שהיו ידיו טמאות או לא ידע הוא צריך נטילת ידים לתרומה אמנם הקדש אין מספיק לו נטילת ידים אלא טבילת ידים בין ידע שידיו טמאות בין לא ידע חייב הוא להטביל כמו שנתבאר בב' של חגיגה (דף יח:) באמרם ולקדש מטבילין וההפרש בין הטבילה והנטילה כי נטילת ידים תהיה במים שאובים אכן מתנאיה הוא שישפכו מכלי עכ"פ אל הידים אבל אם היו מים שאובין שנתקבצו במקוה לא יותר נטילת ידים בהם וצריך שלא יהיה מראה המים משונה ותהיה רביעית או יותר לכל א' הוא אמרם על דרך השאלה (חולין קז.) קפדיתו אחזותא קפדיתו אמנא קפדיתו אשיעורא א"ל אין ואמנם טבילת ידים אינה ראויה בשיש שאובין אלא במי מקוה משאר המקוה והוא שיהיה בהם מ' סאה כמו שנתבאר במקואות (פ"ה) וטבילת ידים ונטילת ידים בין לחולין בין לתרומה עד הפרק ושמור ההקדמה הזאת. והקדמה אחרת כשיהיו הידים טמאות לשפוך עליהם מים לטהרם ושיעורו אינו פחות מרביעית כמו שביארנו ידיו הם טהורות אכן ירחצם אח"כ במים אחרים ואז יאכל בהם תרומה כי המים אשר רחץ בהם ידיו נטמאו בידיו וחזרו תחלה כמו שביארנו ועל כן צריכין רחיצה אחר כך במים אחרים כדי שיטהר מטומאת המים אשר נגעו בידיו כיון שנטמאו מחמת ידיו והמים האלו אשר רחץ בהם ידיו תחלה נקראים מים ראשונים והמים אשר ירחץ בהם אחר כך נקראין מים שניים וכבר נתבאר בתוספתא כי הנוטל ידיו צריך לשפשף ר"ל שיחכך קצתם בקצתם ושם נאמר שפשפה בחבירתה טמאה בראשו או בכותל טהורה:

פרק א

משנה א

כבר ידעת כי לוג ד' רביעיות והנטילה הזאת אשר התירו בפחות מרביעי' לכל אחד אמנם הוא במים שניים אבל מים ראשונים לא יהיו פחות מרביעית לכל אחד וסבת מה שהקלנו במים שניים והיותם ראוים בפחות מרביעית לפי שהידים כבר נטהרו במים ראשונים והוא אמרם בסבת זה שאני התם דקא אתו משיורי טהרה ואין אנו צריכין אלא מה שימשח כל היד בלבד ואמר ר' יוסי כי אע"פ שהם מים שניים אינם צריכין רביעית לכל אחד אלא שיעור מה שיכלול היד בלבד אכן צריך שיהיה במים אשר שפך ממנו השיעור הזה המיעוט רביעית והוא ענין אמרם ובלבד שלא יפחתו לאחרון שבהם מרביעית ר"ל שיהיה בכלי בעת שישפך ממנו האחרון רביעית ואמרו מוסיפים על השניים ביארה זאת התוספתא וזה כי המים הראשונים כשרחץ קצת ידו היד כולה נשארה בטומאה ולא נאמר שירחץ החלק אשר לא תתרחץ ותשלם לה נטילה ראשונה אבל צריך שירחץ ידו כולה ובמים שניים אין הדבר כן אבל כשרחץ קצת ידיו ותמו המים או נפסק השפיכה חוזר ומשלים רחיצת ידו שישפוך מים על החלק אשר לא נתרחץ והוא אמרם כיצד נטל את הראשונים ושפשף וחזר ונטל את השניים ואין בהם במים שיגיע לפרק הרי זה מוסיף עליהן אחד הנוטל לידו אחת וא' הנוטל לשתי ידיו ואין הלכה כר' יוסי:

משנה ב

לא יתן לחבירו בחפניו. שלא ימלא ידיו וישפוך ע"י חבירו אשר רוצה לטהר ידיו וכבר קדם פירוש ההלכה הזאת ונתבארו ענייניה בה' של פרה דרשהו משם:

משנה ג

שרה בהן פתו. ר"ל אם ישרה במים ההוא פת כבר הפסיד ושמו מכלל השופכים ואין נוטלין מהם לידים וא"ר שמעון כי אילו נתכוין לשרות במים ההוא פתו ונפל הפת במים אחרים הרי הוא כשר כיון שלא נתכוין לעשות בו מלאכה אמנם היה זה שלא לרצון: ואמרו ואפי' נתכוין ר"ל כמו אם או יהיה על דרך התבוננות כאילו אומר מפליא בתמיה ואפילו לא היה בכונה לא יפסיד אבל הם כשרים ואין הלכה כר"ש התימני:

משנה ד

מיחה בהם את המדות. שיכשך בהן את המדות עד שלא ישאר בהן ריח הדבר המדוד ואין הלכה כר' יוסי:

משנה ה

אלו גלוסקין כמו כעבין וכיוצא בהם שעושין מעיסה טובה עשויה בטוב ובש"ס (פסחים דף ו:) שמא ימצא גלוסקין יפיפיה וכשמכניס העיסה הזאת במים כדי שימשח במים ההם פוסל לפי שהעיסה משנה אותם וגם כן נעשה בה מלאכה אמנם המים אשר רחץ בו ידו בעת שילוש העיסה ויקח בחפניו מן המים אינו פוסל לפי שידו לא תשנה המים והמלאכה אינה נעשת אלא במים אשר עלו בידו ולא במים אשר נשארו בכלי:

והקוף. בערב קד"ר והוא אשר קורין אותו במצרים אל נסנ"א בלשון ערב אמר רבי יוסי שהוא פסול כששפך המים על היד וכן אינו ראוי שיטול הכלי וישפכו המים ממנו על הידים ויהיה האדם עצמו אשר הטה אותה עד שנשפכו המים על ידו אשר נטל ידיו ואין הלכה כרבי יוסי:

פרק ב

משנה א

כבר נתבאר בחגיגה (דף כד:) כשנטמאת ידו האחת לא תטמא האחרת וכן כשנטמאו הידים יחדיו מטהרין אחד אחד וזה מותר לתרומה וכאשר נטמאו ידיו שניהם ורחץ אותם בשפיכה אחת אמר רבי מאיר כי לא יצא ברחיצה הזאת לפי שהמים מטמאים בידו האחת ואז תרחץ האחרת וכאילו רוחץ השניה ברחיצה האחרת וע"כ צריך שירחץ אותה אח"כ ברביעית ואז תטהר והוא מצריך במים שניים רביעית כיון שמים ראשונים היו שטיפה אחת לב' ידים והלכתא כת"ק אשר יאמר כי אפילו היו שתי ידיו משטיפה אחת יצא ורחץ מים ראשונים כמצותן:

משנה ב

כבר הודעתיך בהקדמה אשר קדמתי כי מים הראשונים תחלה וכשנגע בהן ככר של תרומה חזר שני כמו שנשתרש אמנם מים שניים הם טהורים וכאשר טהר ידיו במים ראשונים ומצא על ידיו עץ או אבן היא חציצה ואין ידיו טהורים והם נשארים בטומאתן ולא יהיו מים שניים אשר ירחץ בהם טהורים ולא יטהרו הידים לפי שאין כונתו במים שניים שיטהרו הידים ויסירו טומאתם ואמנם הכונה בהם שיסירו מה שנתלה ביד ממים הראשונים אשר הם משקין טמאים כמו שביארנו וזה ענין אמרו שאין המים האחרונים מטהרין אלא המים שעל גב היד והבן זה ואמרו כל שהוא מבריית המים טהור רצה לומר שהוא אינו חוצץ ואם נפלו על ידיו במים ראשונים דבר מן הרמשים המתילדים במים

העומדים ידיו טהורות ואין הלכה כרשב"ג ובתוספת' (פ"א) כל החוצצין בגוף חוצצין בידים ובקדוש ידים ורגלים בבהמ"ק. וכבר ביארנו חציצת הגוף במקואות:

משנה ג

כשנטל את הראשונים חוץ לפרק חזר מה שנכנס מן המים חוץ לפרק משקין טמאים כמו שהקדמנו וכן המים אשר על ידיו וכשנטל מים שניים הם מטהרים כל מה שנטל ידיו ממים ראשונים אמנם מה שנכנס מן המים הראשונים חוץ לפרק אין המים השניים מטהרין אותן לפי שאין מטהרין אלא עד הפרק ועל כן כשחזר מן המים אשר חוץ לפרק לידים טמאו אותם לפי שהם משקין טמאים כמו שבארנו ועל כן כשטהר ידו אחת ואח"כ שפך מים שניים על ב' ידיו הרי נטמאו ידיו שניהם לפי שהמים השניים יטמאו בידו האחרת אשר לא נטהרה במים ראשונים וישובו המשקין טמאין ויטמאו היד האחרת אשר כבר טהרה וכן אם נטל ידו אחת במים ראשונים ונגב ידו הטהורה בידו האחרת או חכך אותה עם ידו האחרת טמאה לפי שהמים אשר עליהם הם משקין טמאין ומטמאים את הידים עד שישפוך עליהם מים שניים ואם חכך אותה בראשו ידו טהורה שכבר ביארנו שמשקין טמאין ואוכלין טמאין אמנם יטמאו הידים לא שאר אברי הגוף והתיר שירחצו אנשים רבים ידיהם קצתם על קצתם ואם היו טמאין ולא נאמר כי המים היורדין מידיו העליונים הם משקין טמאים לפי שהם מים ראשונים והידים אשר תחתיהן לא יטהרו במים ההם כיון שהוא טמא לפי שהם כולם במדרגת יד אחת אנו חושבין אותם ובתנאי שלא ידחקו ידיהם שלא יכנסו בהם המים כדי שלא תהיה חציצה:

משנה ד

כבר ביארנו ברביעי של טהרות כי ספק ידים מכלל ספקות שטהרו חכמים וכבר קדם לך במסכתא הזאת כי מים שנעשה בהם מלאכה פסולים לנטילת ידים וידוע הוא כי אוכלין טמאים מטמאין את הידים וכן ידים טמאין פוסלין את התרומה וזה הענין מבואר וזה כי הוא שם כל ספק שנפל בטומאות הידים או בטמאם לזולתם הכל טהור ונשאר הדבר בחזקתו שהיה והוא אמרם הידים כמות שהיו וכן מבואר כי כשיפול הספק אם טהרו את הידים הטמאים כראוי או לא טהרו הרי הן טהורות ואין הלכה כרבי יוסי:

פרק ג

משנה א

זה מבואר וזה כי אי אפשר שיהיו תחלה אלא אם נגע באב מאבות הטומאות יכל אב הטומאה מטמא אדם וכשנגע בידו נטמא כולו ועל כן אמר להם אל תבקשו ממני

שאמצא לכם ידים תחלה חוץ מזה והוא בית המנוגע שאם הכניס ידיו לא נטמא כולו ואדם שהוא מטמא בגדים בשעת מגעו אשר הוא חשוב אב הטומאה בענין שהוא יטמא ראשון ושני והוא עם כל זה לא יטמא אדם כמו שביארנו בסוף זבים וכן ג"כ כשנוגע בידים חוזרין תחלה וידוע כי אוכלין שנטמאו במשקין חוזרין שניות וכן הכלים וא"ר יהושע כי ידים שנגעו באוכלים שניים או בכלי שני מטמאין וחוזרין שני וחכמים אומרים כי אוכל ראשון וכלי שני הוא אשר יטמאו את הידים ומחזירן שניות והלכה כחכמים בב' המאמרים:

משנה ב

כבר ידעת כי השני הוא אשר הוא פוסל את התרומה וכבר ביארנו כי הידים טמאות הם שניות ולפי שאמר רבי יהושע כי מי שנגע בידו בדבר שהוא פוסל את התרומה אשר הוא שני נטמאו ידיו וחוזרין שניות וכן מי שהיתה ידו האחת טמאה ונגעה בידו האחרת טמאתה וחזרה שניה כמותה וחלקו עליו חכמים ואמרו לו אין שני עושה שני והביא להם ראיה מכתבי הקדש אשר הם במדרגת השני שהן פוסלין התרומה כמו שביארנו בסוף זבים ועם זה כשנגע אדם בכתבי הקדש חזרו ידיו שניות ופוסלין את התרומה כמו שנבאר אחר ההלכה הזאת והרי שני עושה שני והשיבוהו כי היות הספרים וידים הבאין מחמתם מטמאין את הידים הוא הדבר מדברי סופרים לפי שהם מי"ח דבר שגזרו וכן טומאת ידים כולן כשאר הטומאות ג"כ מדברי סופרי' כמו שכתבנו כי שלמה תקן ערובין וידים וכיון שהדבר כן אין למדין דברי סופרים מדברי סופרים עד שנאמר כמו שהספר פוסל את התרומה ומטמא את הידים כך כל פוסל מטמא את הידים אבל נאמר מאי דתקון תקון מאי דלא תקון לא תקון ולא נלמוד דבר מדבר ואין הלכה כר' יהושע:

משנה ג

כבר ביארנו בסוף זבים הסבה אשר בעבורם גזרו על כתבי הקדש שהן פוסלין את התרומה כשנגעה בהם ולפי שרצו לקיים ולהעמיד הגזרה גזרו ג"כ שידים הבאים מחמת הספר פוסלין את התרומה ושהאדם כשיגע בכתבי הקדש יהיו ידיו שניות ופוסלין את התרומה ועל הגזרה הזאת מדבר בכל הפרק הזה באמרו מטמא את הידים ואינו מטמא את הידים ואחר הגזרה הזאת גזרו זו הגזרה יותר כוללת ממנה ועזבו הענין הזה כולו והוא שכל הידים שניות פוסלות את התרומה בין נגעו בספר בין לא נגעו וזאת היא הנמנית בסוף זבים באמרו והידים מכלל הדברים אשר פוסלין את התרומה והיא הנמנית בי"ח דבר כמו שבארנו בסוף זבים וכן ביאר הש"ס (שבת דף יג:) וטעמם בגזרה האחרונה מפני שהידים עסקניות ואין הלכה כר"ש:

משנה ד

גליון הוא אשר ישאר בלא כתיבה על הכתיבה ותחתיה ובין הדפין ובתחלת הספר ובסופו ורבי יהודה אומר כי אשר ישאר בסוף כל זמן שלא יעשה לו עמוד שיגלל עליו הספר ותכלול אותו קדושת הספר עדיין הוא חול לפי שאפשר שיחתוך מה שנשאר בלא כתיבה ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה ה

בידינו עיקר כי פרשת ויהי בנסוע הארון וגו' ובנחה וגו' (במדבר יא) הפסוקים כולם הם ספר בפני עצמו אמרו (משלי ט':א') חכמות (נשים) בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה אלו הן ז' ספרי תורה אכן הם ז' באמרם כי מתחילת הספר עד ויהי בנסוע הארון ספר בפני עצמו ויהי בנסוע הארון ספר בפני עצמו ומן ויהי בנסוע הארון עד סוף הספר ספר בפני עצמו ויהיה מדבר סיני שלשה ספרים וד' חומשים הנשארים הרי ז' ואמרו מגלה שכתוב בה ר"ל כי היריעה של ספר כיון שנכתב בו זה המנין מן האותיות נתקדשה והיתה מכתבי הקדש רבי יהודה אומר כבן עזאי:

פרק ד

משנה א

כבר זכרנו כי בכל מקום שיאמר במשנה בו ביום רומז אל היום הזה אשר הושיבו את ר"א בן עזריה ופירוש נמנו וגמרו שהם מנו על נפשם כדי שיסכימו על עצת הרוב ונמצא הרוב חולקין על ר"ע ופסקו ההלכה כמו שזכר בכאן לא כמו שאמר רבי עקיבא וכבר נתבאר ההלכה הזאת בפ' (עשירי) של כלים תעיינה שם:

משנה ב

בו ביום אמרו כל הזבחים וכו'. ההלכה הזאת כבר נתבאר בתחלת זבחים (דף ב.):

משנה ג

כבר ידעת כי בשנה הראשונה מן השמיטה והב' והד' והה' מוציאין מעשר ראשון ואח"כ מעשר שני וזה סדר השנים ובשנה הג' והו' חלק הכתוב בה וצוה שיוציאו מעשר עני במקום מעשר שני אכן השנה הז' הרי היא שמיטה ואין בו חיוב מעשרות וידוע כי השמיטה אינה נוהגת אלא בארץ ובסוריא גם כן כמו שאמרו בתוספתא בראשון של כלים וכמו שנתבאר במס' שביעית (פ"ו) אבל בחוצה לארץ לא וראוי להוציא התרומות והמעשרות בחוצה לארץ מדרבנן כמו שנתבאר במקומות בתוספתא ובשנים אשר מוציאין בני א"י מעשר שני יוציאו גם כן בני חוצה לארץ מעשר שני ופודין אותו ומעלים

דמיו לירושלים כמו שנתבאר במקומו ובשנים אשר מוציאין בהם בני ארץ ישראל מעשר עני יוציאו הם ג"כ מעשר עני ובשנת השמיטה אשר אין מוציאין בה בני ארץ ישראל מעשר לפי שהיא הפקר שכבר היה שתקנו הנביאים שיוציאו מבבל וסביבותיה מארץ בבל מעשר שני והזקנים והם האחרונים אחר עזרא כבר תקנו במצרים ושאר ארצות מצרים מעשר עני בשביעית ונפל המחלוקת בארץ עמון ומואב והם ערי סיחון ועוג איזה מעשר יוציאו בשנת השמיטה והיות רבי אלעזר מחמיר לפי שמעשר שני קדש ומעשר עני חול והביא ראיה ר' אלעזר מן המעשר והתרומה ר"ל כי המעשר אשר הזהיר עליו וירא מהשבתתו הוא קדש כמו התרומה ואמר השיב רבי טרפון ולא אמר דבר כו' ר"ל שהשיב תשובותיו הקודמות וכבר יצא רבי אליעזר מבית המדרש בעבור המחלוקת שנפל בינו ובין החכמים כמו שזכרנו בה' של כלים:

משנה ד

לפי שנתבלבלו האומות בזמן סנחריב כמו שנתפרסם בספרי הנבואה לפי שהיה מעביר האומות מקצה זו לקצה זו על כן חזרו משפחות האומות אצלינו נעלמים ואין אנו יכולין ללמוד ראיה ממקומותיהם וידוע כי ע' לשון כולם מותרין לבא בקהל מיד חוץ מעמון ומואב ומצרי ואדומי והעיקר בידינו דכל דפריש מרובא פריש וע"כ התירוהו לבא בקהל מיד והתבונן איך לא הניח ר"ג מלהכנס [בבית] המדרש ביום ההוא והוא המורד מן הישיבה והשיבו את ראב"ע כמו שנתפרסם לפי שהוא לא רצה בבטול התורה:

משנה ה

עברית. הלשון העברית וכתב העברי כתב עבר והוא כתב אשר כותבין בו התורה העם הנקראים אל סמירה והכתב הזה אשר נכתב בו אנחנו התורה הוא כתב אשורי והכתב אשר כתב יתברך התורה נקראת אשורי מן הגדולה והתפארת כמו (בראשית ל׳:י״ג) באשרי כי אשרוני בנות והוא אמרם אשורי שהוא מאושר שבכתב לפי שאינו משתנה ולא יפול בו דמיון לעולם לפי שאותיותיו בלתי מתדמות ולפי שאינו נדבק אות באות בשיטת כתיבתו ואין כזה שאר הכתיבות:

משנה ו

כבר ביארנו בראשון של אבות ענין צדוק ובייתוס וחברתם והם היוצאים מתורתנו המכחישים אותנו בקבלתנו:

ופי' קובלין. מתרעמים:

וספרי מירם. הם ספרים שמשיבין על תורתנו וחולקין עליה ונקראו ספרי מירם כלומר ספרים ידחם האלהים ויסירם מן המציאות כענין תכלה כמו שקוראים לבית אשר

מתקבצים בו לדברים האלו בית אבידן וענינו בית יכריתהו האלהים ותשובת רבן יוחנן להם תשובתו בענין הבזיון וליצנות בהם:
ותרוודות כפות. וכבר ביארנו כי הסבה אשר אנו אומרים כי כתבי הקדש מטמאין את הידים כדי שנשמרם ונרחיק מהם סבות הפסדם כמו שזכרנו בסוף זבים:

משנה ז

כבר קדם בה' של מכשירין מאמר המשנה כל הנצוק טהור ואע"פ שהעמוד שותת מחובר קצתו בכלי הטמא כמו שנאמר במים הבאים מבית הקברות שהם טהורים ואע"פ שראשו מחובר במקום טמא וכבר ידעת כי מדינינו כי העבדים שהזיקו אין חייבין בדיניהן בתשלומין כלל כמו שנתבאר בב"ק (דף פז.) נשים ועבדים וקטנים פגיעתן רעה הן שחבלו באחרים פטורים ואמנם היות האדם חייב כשהזיקה בהמתו הוא לשון התורה (שמות כ"א:כ"ח) כי יגח שור וגו' וכי יבער איש וגו' (שם כב):
שאם אקניטנו. אם אכעיסנו:

משנה ח

אומר צדוקי שאתם מפחיתין שם משה רבינו בהיותכם כותבין אותו בשטרות עם שם המלך ר"ל שאנו כותבין זמן לפלוני המלך ואנו כותבין בשטר ההוא כדת משה וישראל ואמרו להם חכמים כי אין זה גרעון לשמו אלא בזה גדולה לאותו המלך שאנו כותבין בתורה ה' עם פרעה ולא די בזה אלא שעוד נקדים שם פרעה כמו שנאמר (שם ה) ויאמר פרעה מי ה' ולפי שזכר הפסוק אינו מאושר שיחתום מסכתא מן המסכתות בהכחשת כופר לגבורה אבל באמונה בו על כן אמר וכשלקה מהו אומר ה' הצדיק: